

GLOBALIZACIJA – DVE STRANE MODERNOG DRUŠTVA

Dušan Bogdanović, Milovan Vuković
Univerzitet u Beogradu, Tehnički fakultet u Boru

Izvod

Globalizacija predstavlja proces koji značajno zavisi od razvoja nauke i obrazovanja, ali i sama utiče na njih. Poseban značaj u tome imaju nove informatičke tehnologije, bez kojih je nezamislivo savremeno učenje, poslovanje i komunikacija uopšte. U radu se ukazuje na najvažnije promene u sferi ekonomije, politike, ali i moći pojedinih multinacionalnih kompanija i zemalja na globalnom nivou. Navedene su i osnovne posledice globalizacije: rast ekonomskih i drugih nejednakosti, siromaštva, nezaposlenosti, međuzavisnosti ekonomija, međuzavisnosti kultura i društava generalno.

Ključne reči: globalizacija, ekonomija, politika, kultura, informatičke tehnologije.

1. UVOD U GLOBALIZACIJU

Nakon rušenja berlinskog zida 1989. godine i kasnijeg promovisanja ideologije novog svetskog poretka, *globalizacija* je postala omiljena reč koju mnogi zarad svojih interesa i ciljeva često koriste, ili, pak, zloupotrebljavaju.

Termin „globalizacija“ prvi put se javlja 1961. godine u rečniku engleskog jezika Dirka Mesnera, a, s obzirom da se sam pojam može definisati na više različitih načina, kao takav veoma je podložan ideologizaciji.

Sam Međunarodni monetarni fond (MMF)¹ definiše globalizaciju kao *rastuću međusobnu ekonomsku zavisnost svih svetskih zemalja, koju je stvorilo povećanje i raznovrsnost broja međunarodnih transakcija robe i usluga, kao i razmena kapitala, te ubrzana i generalizovana tehnološka razmena.*^[1]

U sociološkim raspravama ovaj pojam se različito tumači, a sama sociologija najpozvanija je nauka da o globalizaciji i govori. Samo se iz sociološke perspektive najcelovitije i najsvestranije može sagledati složen i protivrečan proces kakav je savremena globalizacija.

Za funkcionaliste, *globalizacija predstavlja moderan razvojni proces objektivno sve veće međusobne ekonomske, političke, kulturne i svake druge povezanosti savremenog sveta, koja je omogućena najnovijom informatičkom tehnologijom.*^[2]

Za druge, *globalizacija je „novi ideološki mit“* iza kojeg se, kako bi marksisti rekli, kriju stari imperijalistički interesi, namere i ciljevi, a i sredstva koja se koriste ista su kao i ranije: vojna sila, ekonomske blokade, politički pritisci, agresivna propaganda i raznorazna manipulacija pojedincima, grupama, malim i siromašnim narodima i državama.^[2]

Ako se pođe od ova dva opšta objašnjenja, uočava se da je istina o

¹ *Međunarodni Monetarni Fond (MMF) je međunarodna organizacija zadužena za nadzor globalnog finansijskog sistema nadziranjem kamatnih stopa i bilansa plaćanja, kao i za pružanje tehničke i finansijske pomoći zemljama članicama.*

globalizaciji negde između funkcionalističkog i marksističkog pogleda na razvoj savremenog društva i sveta. Naime, iz ove dve celine moguće je izvući „zlatnu sredinu“, samo ako se na njih gleda kao na dva različita teorijsko-naučna stanovišta, koja, svako sa svoje strane, prikazuju stvarno društveno zbivanje. Ako se ipak ova dva stava suprotstave kao nepomirljivi ideološko-politički stavovi, onda od istine malo ostaje, te dolazimo do egoističkih ciljeva u kojima se svako priklanja svome carstvu.

Globalizacija je prvenstveno ekonomski i ekonomijom podstaknut proces, koji se zasniva na ideji slobodnog tržišta, ali i ideji ljudskog društva u celini. Svi socijalni odnosi svedeni su na proizvodnju, trgovinsku razmenu i potrošnju dobara. Nametanje te doktrine celom svetu kako bi se on pretvorio u jedno otvoreno tržište bez ograničenja bit je procesa globalizacije kakvu danas poznajemo.

2. RAZVOJNE ERE GLOBALIZACIJE

Iako se pojam globalizacije čini vrlo modernim, počeci globalizacije sežu još u XIX vek. Autori često govore o tri velike ere globalizacije:

prva velika era (od 1866. i postavljanja velikog transatlantskog kabla, do početka Prvog svetskog rata) – nastala zahvaljujući padu cena transporta, pojavi parobroda i železnice;

druga velika era (od 1945. do 2000.) – pad cena računara, računarske opreme i telekomunikacija;

treća velika era (traje i danas) – širenje upotrebe računara, novih računarskih softvera i masovna upotreba savremenih načina komuniciranja (Skype, Facebook, video-link i slično).^[3]

Smatra se da prva era globalizacije traje sve do početka XX veka, a za konačan kraj uzima se početak Prvog svetskog rata. Nacije koje su imale najviše uspeha u ovoj eri globalizacije su

gotovo sve zapadnoevropske nacije, poneke sa periferije evropskog kontinenta i nekoliko preokookeanskih izdanaka evropskih država, kao što su Amerika i Okeanija. Nejednakosti među tim državama su se tokom prve ere globalizacije umanjile, a protok dobara, kapitala i radne snage odvijao se slobodnije nego ikada.

Nakon Drugog svetskog rata glavni pokretači globalizacije bili su međunarodni trgovinski ugovori i institucije poput MMF-a, koje su delovale u pravcu uklanjanja trgovinskih barijera. Međunarodna trgovinska konferencija u Urugvaju dovela je do stvaranja Svetske trgovinske organizacije (STO), kao institucije koja treba da posreduje u trgovačkim sporovima. Ostali bilateralni trgovinski ugovori, uključujući evropski Mاستrihtski sporazum² i Severnoamerički sporazum o slobodnoj trgovini, takođe imaju za cilj umanjeње prepreka i barijera u trgovinskoj razmeni.

Treću eru globalizacije karakteriše sve veća međuzavisnost nacionalnih ekonomija sa svetskom privredom. Zemlje u svetu su povezane u mrežu ekonomskih, socijalnih i političkih veza. Pretpostavke svetske povezanosti se zasnivaju na tezi koju su nametnule razvijene zemlje da se dalji racionalni razvoj privrede može ostvariti na osnovu oštrijih kriterijuma poslovanja i gde su velike multinacionalne kompanije osnova i nosioci povezivanja. Uslov za globalizaciju je internacionalizacija svetske proizvodnje i trgovine, a svemu ovome doprinosi i masovni razvoj informacionih tehnologija, savremenih načina komuniciranja, ali i masovna upotreba računara i internet.^[4]

² *Ugovor o Evropskoj uniji, poznatiji kao Ugovor iz Mاستrihta, potpisan je u Mاستrihtu (Holandija), 7. februara 1992. godine, čime je stvoren novi politički entitet – Evropska unija. Ovim ugovorom naloženo je uspostavljanje monetarne unije posredstvom uvođenja jedinstvene valute u tri koraka, najkasnije do 1. januara 1999. godine. Ugovorom o Evropskoj uniji, ona, iz pretežno privredne zajednice, prerasta u političku zajednicu.*

3. POJAM, DIMENZIJE, UZROCI I POSLEDICE GLOBALIZACIJE

3.1. Pojam globalizacije

Sociolozi koriste termin *globalizacija* kada govore o procesima koji intenziviraju društvene odnose i međuzavisnost u globalnim razmenama. Primer takvih procesa je dramatičan razvoj komunikacije, informacionih tehnologija i transporta. Ipak, globalizacija je znatno širi društveni fenomen čije se implikacije sagledavaju naročito kao posledice u oblastima rada, države itd. Naime, globalizaciju mnogi vide kao fenomen koji nastaje spajanjem političkih, društvenih, kulturnih i ekonomskih faktora.^[5]

Reč koja je zasigurno obeležila 20-ti vek jeste upravo globalizacija. Ako samo sagledamo informacije koje mediji šalju celom svetu, te da informatika od sveta pravi „globalno selo“, a da su internacionalne firme i kompanije gotovo prisutne u čitavom svetu, može se slobodno reći da su svet zahvatili neki veliki procesi. Naime, ovi procesi uglavnom su zahvatili područja Severne Amerike, preko zapadne Evrope, pa sve do jugoistočne Azije. Ti procesi, uz informatičku tehnologiju, doprineli su rađanju nove ekonomije, stvorivši tzv. informatičku revoluciju. Polje društvenih informacija i komunikacija dovelo je do preokreta u načinu na koji ljudi rade, obrazuju se, međusobno komuniciraju i zabavljaju se, te se sve više smatra da budućnost pripada informatici koja omogućuje globalno povezivanje u novo svetsko društvo – sa novom ekonomijom, novom kulturom i novim načinom svakodnevnog života ljudi.

Ne postoji opšte prihvaćena definicija pojma globalizacije, pa ćemo navesti neke od pokušaja definisanja da bi smo lakše pokušali da objasnimo ovaj kompleksan pojam:

Intenziviranje društvenih veza u celom svetu, i to tako da veoma udaljena mesta bivaju povezana u toj meri da

dogadjaji u jednom mestu mogu biti uzrok, ili posledica dogadjaja u nekom drugom, koje je stotinama kilometara udaljeno, ili obrnuto (Entoni Gidens).

Porast međusobne zavisnosti i integracije različitih ekonomskih sistema na celoj zemaljskoj kugli (Meghbad Desal).

Globalizacija je najveća ekonomska i društvena promena još od industrijske revolucije (Dirk Masser/Franz Nuscheler).

Dinamika globalizacije je određena ekonomskim snagama, ali se njene najopsežnije posledice osećaju u području politike (Klaus Muller).

Koliko god ove definicije bile jasne, ili nejasne, one ipak odražavaju povezanost između svih sfera ljudskih života, počevši od ekonomije, kulture, politike, u celom svetu, a koje omogućuju ubrzan rast informatičkih tehnologija, što doprinosi brzom protoku informacija. Sa druge strane, neki smatraju da ova ideologija promoviše stvaranje *novog svetskog poretka* o čemu je govorio i američki predsednik Džordž Buš na Harvardu 1989. godine.

Da li je globalizacija sredstvo jačih da dominiraju nad slabijima, ili pomaže prosperitetu svih, samo se neke od dilema kojima se bave zagovornici, ili protivnici ove ideologije. S obzirom na to da je sociologija „planetarna nauka“, ona je jedna od retkih koja je kompetetna da ovoj temi govori.^[6]

3.2. Dimenzije globalizacije

Postoji nekoliko dimenzija globalizacije, ali se mora odmah na početku napomenuti da su svi ovi segmenti (dimenzije) globalizacije međusobno povezani (slika 1)

Problem *zagađenja životne sredine* ne može se sagledati odvojeno od politike i ekonomije. Zagrevanje zemljine atmosfere, problem ozonskih rupa, zagađenje životne okoline, seča šuma, slikovito prikazuju jednu od dimenzija globalizacije koja je povezana upravo sa

konstantnim razvojem modernog društva. S druge strane, velika povezanost zemalja Severne Amerike, zapadne Evrope i jugoistočne Azije ogledana u njihovim zajedničkim društvenim, političkim i ekonomskim interesima, podrazumeva da države više nisu izolovane, već da su, naprotiv, sada međusobno povezane.

Setimo se samo ekonomske krize u drugoj polovini 90-tih godina, čiji je uzrok nastao u jugoistočnoj Aziji, a posledice su se osetile i u industrijskim državama. Tako, danas kada dođe do porasta cena naftnih derivata na svetskom tržištu, to utiče i na porast cena goriva i u Srbiji. Odavde zaključujemo da je

ekonomski aspekt globalizacije itekako izražen u današnjem svetu.

Ista situacija je i sa *politikom*, s obzirom da se većina političkih pitanja rešava na globalnom nivou. Države su u svetu industrijskih zemalja postale društveni akteri na globalnoj političkoj sceni. Dolazi i do novih *kulturnih identifikatora*, odnosno uticaja, kako neki kažu, zapadne kulture i kulturnih obeležja na današnje svetske države, i upravo integrisanje tih novih kulturnih identifikatora u kulturna obeležja zasebnih država.

Slika 1. Dimenzije globalizacije

Problem *zagađenja životne sredine* ne može se sagledati odvojeno od politike i ekonomije. Zagrevanje zemljine atmosfere, problem ozonskih rupa, zagađenje životne okoline, seča šuma, slikovito prikazuju jednu od dimenzija globalizacije koja je povezana upravo sa konstantnim razvojem modernog društva. S druge strane, velika povezanost zemalja Severne Amerike, zapadne Evrope i jugoistočne Azije ogledana u njihovim zajedničkim društvenim, političkim i ekonomskim interesima, podrazumeva da države više nisu izolovane, već da su, naprotiv, sada međusobno povezane.

Setimo se samo ekonomske krize u drugoj polovini 90-tih godina, čiji je uzrok nastao u jugoistočnoj Aziji, a posledice su se osetile i u industrijskim državama. Tako, danas kada dođe do porasta cena naftnih derivata na svetskom tržištu, to utiče i na porast cena goriva i u

Srbiji. Odavde zaključujemo da je *ekonomski aspekt globalizacije* itekako izražen u današnjem svetu.

Ista situacija je i sa *politikom*, s obzirom da se većina političkih pitanja rešava na globalnom nivou. Države su u svetu industrijskih zemalja postale društveni akteri na globalnoj političkoj sceni. Dolazi i do novih *kulturnih identifikatora*, odnosno uticaja, kako neki kažu, zapadne kulture i kulturnih obeležja na današnje svetske države, i upravo integrisanje tih novih kulturnih identifikatora u kulturna obeležja zasebnih država.

3.3. Uzroci globalizacije

Teško je govoriti o uzrocima nastanka globalizacije; otuda se o tom aspektu može govoriti iz ugla saglasnosti većine naučnika o nekim osnovnim uzrocima nastanka (slika 2)

Slika 2. Uzroci globalizacije

Već je istaknuto da razvoj tehnologije, interneta i, uopšte, informatike igra značajnu ulogu u procesu globalizacije, te da je sam internet sinonim za globalizaciju. Moderna savremena tehnologija doprinela je smanjenju kretanja ljudi, a ubrzanju kretanja informacija. Modernom informacionom tehnologijom došlo je do smanjenja troškova transporta, brzog plaćanja i razvoja digitalne kulture u čitavom svetu. Sada za nekoliko sekundi, uz pomoć softvera, možete poslati čitavu bazu podataka na sve strane sveta, obrazovati se putem interneta, pa čak u najnovije vreme i poslovati preko interneta (online preduzetnik).

Ujedinjenje istoka i zapada, do čega je doveo *prestanak hladnog rata* i *pad berlinskog zida*, ubrzao je sjedinjavanje čitavog sveta. Tzv. „istočni blok“ otvorio je svoje tržište i izašao na svetsko. Sjedinjene Države preuzimaju vodeću ulogu u svetu, a i raspadaju se dotadašnje zemlje jugoistočne Evrope (Čehoslovačka, Jugoslavija) i nastaje veliki broj malih država. U tu svrhu, profesorka Vidaković ističe da su *globalni problemi* doveli do razvoja

svesti, te da globalni problemi zahtevaju globalni pristup istima.^[6]

Nastaju mnoge međunarodne organizacije koje se bave globalnim problemima, a kao najistaknutiji globalni problem kojim se one bave jeste *zaštita životne sredine* (organizacije poput: *Greenpeace, Amnesty International*), *zaštita ljudskih prava* (organizacija *Global Players*), ali i *migracijama* koje su itetako bile zastupljene na prostorima bivše Jugoslavije, te migracijama iz slabo razvijenih država u one razvijenije.

Dolazi do liberalizacije³ svetske trgovine, promene potrošačkog mentaliteta, izmene načina života, što dovodi do raspada i menjanja tradicionalnih sistema vrednosti.

Ovakvo stanje stvari u svetu dovelo je do ubrzanog tempa života. Svedoci smo da ljudi sve više rade i da imaju sve manje vremena za odmor. Nedostatak vremena

³ *Liberalizacija* je izraz koji u najširem smislu označava uvođenje novih pravni propisa koji za posledicu imaju uklanjanje prethodnih ograničenja i restrikcija u raznim oblastima društvenog života - ukidanje monopola i dozvola privatnim i stranim poduzetnicima da vrše neku delatnost; smanjenje ograničenja vezanih uz određenu veličinu preduzeća, vlasničkih udela, broja zaposlenih, radnog vremena i sl.

dovodi do toga da se sve manje družimo sa porodicom i ljudima, a sve više otuđujemo. Odavde proizilazi vodeća bolest današnjice za koju mnogi naučnici tvrde da će od nje do 2020. godine oboleti svaka četvrta osoba na svetu - *depresija*.

3.4. Posledice globalizacije

Posledice globalizacije određene su ekonomskim snagama, ali se posledice te dinamike najviše oseće u području politike. Neke od posledica globalizacije prikazane su na slici 3.

Iz dosadašnjih izlaganja može se zaključiti da se globalizacija tiče svih ljudi, u većoj ili manjoj meri, ili što bi rekao čuveni sociolog Paul Samuelson (1976): *Nikakvo svetlo nije bačeno na razloge zašto su siromašne zemlje siromašne, a bogate zemlje bogate*.

Može se složiti sa ovom tvrdnjom, ili ne, ali je datim dijagramom pomalo bačena svetlost na, u prethodnom podnaslovu obrađene, dobre strane globalizacije.

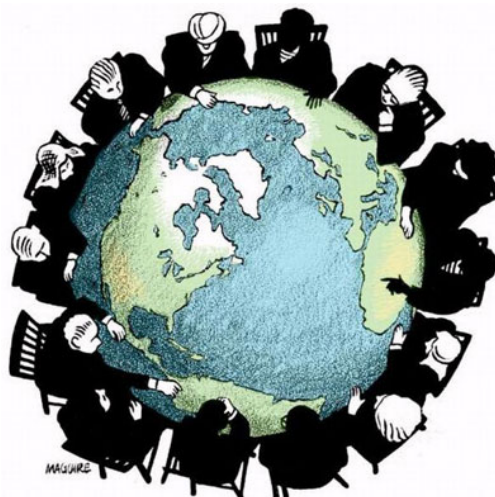
Naime, pobornici globalizacije smatraju da je cilj globalizacije da se države u svetu međusobno zbliže i integrišu, dok, sa druge strane, protivnici smatraju da globalizacija služi kao sredstvo Zapada

da nametne okove slabo razvijenim zemljama i održi svoj primat u svetu. Teorija o primatu Zapada, smatraju neki sociolozi, danas je i više nego očigledna, a još i smatraju da se na taj način pokušava erozija malih nacionalnih država kroz sistem „uništiti ti privredu, da bih ti posle dao hleb na kašičicu“ (Slika 4).

Primer: Jedan domaći savremeni srpski sociolog, inače skeptik po pitanju globalizacije, naveo je primer kako se uništava srpska duvanska industrija i podređuje Zapadu. Naime, prema njegovim rečima, kada zapadna razvijena država ima konkurenciju u nekoj slabo razvijenoj državi u bilo kom pogledu, pa i u duvanskoj industriji, ne libi se bilo kakvog načina da se iste i reši. On ističe da je tokom bombardovanja 1999. godine fabriku Srpske duvanske industrije u Nišu planski gađala ratna avijacija SAD, ne bi li na taj način onespobila proizvodnju i uništila konkurentnost naše fabrike u zapadnoj Evropi. Da stvar bude još lepša, nedugo nakon bombardovanja, tu istu fabriku kupio je upravo glavni konkurent našoj fabrici u zapadnoj Evropi, američki Filip Moris. (Boris Malagurski: *Težina lanaca*)^[7]

Slika 3. Posledice globalizacije

Slika 4. Teorija o primatu Zapada – globalno odlučivanje

Veliki problem i pretnja svetskoj ekologiji dolazi iz industrijski nerazvijenih zemalja, koje nemaju izraženu ekološku svest i organizacije koje bi štatile njihovu prirodnu sredinu, kao što je to slučaj na Zapadu, jer sa sobom donose prljavu i zastarelu tehnologiju. Takve zemlje neretko pribegavaju potezima da takvu tehnologiju iskoriste do kraja, jer ne žele da ulažu u ekološke procese. Time truju generacije koje dolaze i dovode u pitanje i sam opstanak svog naroda.

Osetan je i sve veći jaz između bogatih i siromašnih. Veliki je broj milionera koji stiču enormnu moć i uticaj kroz novac, pa ih zahvaljujući tome više nije moguće kontrolisati, te na taj način sebi stvaraju opštu strukturu podređenosti u svetu (porodica Rokfeler, Rotšildi...)

4. MODERNO SVETSKO DRUŠTVO ILI NOVI SVETSKI POREDAK

4.1. Globalni svetski odnosi

Kad se govori o globalnim odnosima u svetu, obično se razlikuju dva osnovna pristupa: (1) sociološki pristup i (2) politikološki pristup.

Sociološki pristup ukazuje na globalizaciju modernih razvoja procesa

do svetskih razmera, čiji je cilj stvaranje *modernog svetskog društva* sa zajedničkim institucijama, civilizacijskim procesima i kulturnim vrednostima.

Politikološki pristup se usredsređuje na oblike vojne, političke i ekonomske dominacije moćnijih država nad slabijima, kakvi se uspostavljaju u tzv. *novom svetskom poretku*.

Sociološki uvid u najglobalnije, složene i protivrečne razvojne megatrendove u savremenom svetu zastupljeniji je u odnosu na politikološki i bazira se na uzajamnom uslovljavanju i međuiticaju industrijalizacije rada i proizvodnje, urbanizacije društvenog prostora i modernizacije kulturnih obrazaca i sveukupnog načina života. Iz ovoga zaključujemo da su sva posebna nacionalna društva, u raznim krajevima sveta i na različitim stupnjevima razvoja, zahvaćena istim razvojnim trendovima, da su međusobno sve povezanija i sličnija, te se danas sve više može govoriti o novom svetskom društvu, koje nastaje sa novim sredstvima komunikacije ljudi, naroda i država, a koji obezbeđuje savremena *komunikaciona tehnologija*.

Globalizacija je, preko svetskog tržišta i međunarodnih finansijskih institucija (Međunarodni monetarni fond, Svetska banka, Međunarodna banka za

obnovu i razvoj i dr.), najviše odmakla u ekonomiji. Ove svetske organizacije su nam veoma poznate, jer se u našoj zemlji nekoliko godina unazad neprestano pominju. Međutim, u svetu, upravo u sferi ekonomije dolazi do izrazitih suprotnosti u interesima društveno razvijenih i nerazvijenih zemalja i privreda, i to između nerazvijenih zemalja koje imaju velike neiskorišćene potencijale koje treba iskoristiti (prirodne resurse, energiju, sirovine, vitalnu populaciju) i razvijenih zemalja koje imaju kapital, znanje i tehnologiju. Shodno tome, postavlja se pitanje da li te nerazvijene privrede treba na putu svog razvoja da prate već postojeća iskustva razvijenih zemalja, ili su one u poziciji da izbegnu prepreke na koje su nailazile razvijene zemlje u svom razvoju.

Razvojem multinacionalnih i transnacionalnih kompanija, bogate zemlje ulažu u manje razvijene i tako sebi otvaraju nova tržišta, pronalaze jeftinu radnu snagu i koriste zastarele tehnike koje u svojim matičnim zemljama ne bi mogle koristiti. Treba posebno napomenuti da ove kompanije profit koji ostvare ne ostavljaju zemlji ulaganja, već se on vraća u centralu kompanije, u matičnu zemlju. Takve kompanije su izrazito jake, a u prilog tome govori i to da se njihova finansijska moć može meriti sa finansijskom moći jedne slabo razvijene zemlje. Tako, recimo, kompanija *Nestle* ima nekoliko puta veći prihod od budžeta Republike Srbije.

Uočljivo je da multinacionalne korporacije raznim manipulativnim mehanizmima („para vrti gde burgija neće“), te interesima zarad svog profita, sve više podređuju političke, vojne i kulturne elite, pa i čitave države (marionetske režime). U sprezi sa jačim državama, multinacionalne korporacije, zaklonjene iza tzv. međunarodne zajednice, pod raznim izgovorima, sve češće pribegavaju ekonomskim sankcijama (aktuelne sankcije Rusiji), vojnim pretnjama (pretnja NATO pakta

Siriji i Iranu) i udarima na slabije od sebe.

Takođe, evidentno je da bogati sve više sistemom kreditiranja i ekonomski i politički sebi podređuju siromašne, tako što im preko kamata uzimaju i ponekoliko puta više novca nego što im daju za kredite, ili što kod njih investiraju. Da ove izrazite suprotnosti ekonomskih interesa ne bi „eksplodirale“, ekonomska globalizacija mora da bude praćena paralelnim izgrađivanjem globalnih političkih ustanova i univerzalnih pravnih regulativnih mehanizama, što još uvek nije slučaj. Opet ponavljamo, činjenica je da multinacionalne kompanije prodiru brže i agresivnije u nacionalne ekonomije nego što time izazvane društvene promene, politička i pravna regulativa, može da integriše, a nacionalna kultura da prihvati i osmisli.^[2]

Na kraju dvadesetog veka, kada je kolonijalizam u svom izvornom obliku potpuno iščeznuo, „svetska kapitalistička ekonomija nastavlja da uspostavlja ogromnu neravnotežu između centra, poluperiferije i periferije.“^[8]

I u *kulturi*, globalizaciju podstiče nova komunikaciona tehnologija, ali je kulturno „šarenilo“ sveta mnogo veće i mnogo „globalističnije“ nego što je to u ekonomskoj i političkoj sferi. Hedonistički stil života i kult slobodnog vremena šire se i razaraju sve tradicionalne sisteme vrednosti. Omladinska potkultura se ujednačava preko džinsa u oblačenju, roku, zabavi, sportu, filmu, internetu itd. Svojevrsan problem današnjeg društva jeste izraz zapadne civilizacije koji proglašava *zapadnu kulturu* i *zapadne vrednosti* za univerzalne *ljudske vrednosti* i u ime „prava čoveka“ silom ih nameće svim drugim narodima i kulturama u svetu.

Uprkos globalizaciji, značajne razlike među velikim *svetskim religijama* i dalje opstaju i s vremena na vreme se pojačavaju. Često se pod terminom globalizacije modernosti javlja problem svetskih religija, kao zastarelih sistema

verovanja ljudskog društva, a sve više se spominje ujedinjenje čitavog sveta kroz jednu svetsku religiju, koja bi nastala svetskom zabranom svih do tada postojećih religija (hrišćanstva, islama, budizma, judaizma...). Ovakvu promenu u religioznom životu ljudi, mnogi teolozi tumače kao želju da se globalizacijom unište svi dotadašnji religijski sistemi vrednosti sveta i nametnu neki novi. Sa druge strane, velikodostojnici dveju najvećih svetskih religija, hrišćanstva i islama, smatraju da je to znak apokalipse koja se spominje i u Bibliji i u Kuranu.

Američki politikolog *Semjuel Hanington* smatra kulturu kao osnovu identiteta pomoću kojeg se razlikuju prijatelji od neprijatelja i prognozira da je u budućnosti „rat civilizacija“ itekako realan, naročito ako se sa civilizacijskim razlikama poklope ekonomski i politički suprotstavljeni interesi. On govori da danas, ali i u nekom skorijem periodu, Zapad će imati nesumnjivu ekonomsku, tehnološku i vojnu prednost u odnosu na bilo koju drugu nezapadnu državu. On navodi da ako bude svetskog rata, on će se voditi između Zapada i nezapadnih civilizacija.

Neki ugledni sociolozi, poput *Ralfa Darendorfa*, ukazuju na „podmuklu močvaru kulturnog pluralizma“ koja vreba sve one koje prebrzo ostanu bez svog nacionalnog identiteta (nacionalnog pasoša, odnosno bez svoje nacionalne države), time razumevajući i donekle opravdavajući etnički nacionalizam.

Ralf Darendorf pričao je kako se u Bosnu uputio kao kosmopolita, građanin

sveta. Međutim, tamo je upoznao ljude bez države i bez domovine, te mu je jedna stvar postala jasna: “biti građanin sveta je privilegija onih ljudi koji imaju pasoš“. On lično nije imao vremena za nacionalizam bilo kog tipa, a, ipak, napravio je razliku između građanskog i etničkog nacionalizma. Onaj prvi, simpatičniji nacionalizam je privilegija. U Bosni, kao uostalom i među Kurdima u Turskoj, u Iraku i Iranu, preporučljivo je biti oprezan u vezi sa procenama etničkom nacionalizmu. Što se njega tiče, radije je bio spreman da živi sa dvosmislenom, nego sa mnogostranom svarnošču, sve dok ne pređe izvesne granice. Za Ralfa Darendorfa kulturni pluralizam ne predstavlja toliko veliki prostor, koliko jednu podmuklu močvaru. Oni koji su najsposobniji da je pređu netaknuti, upravo su građani sveta sa pasošem u ruci – i to nacionalnim pasošem, podrazumeva se.^[9]

4.2. Konceptualizacija globalizacije

Premda većina ljudi prihvata činjenicu da u poslednjih 15-tak godina dolazi do velikih promena, ne postoji saglasnost oko pitanja: „Da li je opravdano te transformacije nazvati „globalizacijom?“ Dejvid Held i njegovi saradnici sva razmišljanja o globalizaciji, prema odgovorima na ovo pitanje, svrstavaju u tri grupe, odnosno moguće je prepoznati: *skeptike*, *hiperglobaliste* i *transformacioniste*.^[5] (Tabela 1)

Tabela 1. Konceptualizacija globalizacija

KONCEPTUALIZACIJA GLOBALIZACIJE: TRI TENDENCIJE			
	Hiperglobalisti	Skeptici	Transformacionisti
Šta je novo?	Globalna era	Trgovinski blokovi, uži obim nego u ranijim periodima	Stepen globalne međuzavisnosti bez istorijskog presedana
Dominantne odlike	Globalni kapitalizam, globalna vlada, globalno civilno društvo	Svet je manje međuzavisan nego 90-tih godina 19. veka	„Gusta“ (intenzivna i ekstenzivna) globalizacija
Moć nacionalnih vlada	Opada ili nestaje	Pojačana, odnosno povećan njihov značaj	Rekonstruisana i restrukturisana
Pokretačke snage globalizacije	Kapitalizam i tehnologija	Države i tržišta	Kombinovane snage modernosti
Obrazac stratifikacije	Nestanak starih hijerarhija	Povećana marginalizacija juga	Nova arhitektura svetskog poretka
Dominantan motiv	McDonalds, Madona itd.	Nacionalni interesi	Transformacija političke zajednice
Konceptualizacija globalizacije	Stvaranje novog okvira društvene akcije	Kao internacionalizacija i regionalizacija	Stvaranje novog poretka međuregionalnih odnosa i aktivnosti na daljinu
Istorijska pitanja	Globalna civilizacija	Regionalni blokovi/sukob civilizacija	Indeterminizam: globalna inegracija i fragmentacija
Sumarni argument	Kraj nacionalne države	Internationalizacija zavisi od pristanka i podrške države	Globalizacija transformiše državnu moć i svetsku politiku

(Izvor: Vuletić V.: *Globalizacija – mit ili stvarnost*^[10]; Mitrović M. i Petrović S.: *Sociologija*^[2])

Za *hiperglobaliste*, zaključujemo, savremena globalizacija predstavlja novu eru u kojoj su ljudi, posvuda, više subjekt koji je disciplinovan globalnim tržištem. Po hiperglobalistima pojedinačne zemlje ne mogu da kontrolišu ekonomske tokove unutar nacionalnih granica zbog ogromnog porasta međunarodne trgovine. Ako je nekada politički deo bio stvaranje samodovoljne države, danas, u 21. veku, to je transnacionalna država, koja je, kako hiperglobalisti kažu, uhvaćena u gustu mrežu regionalnih međunarodnih institucija.^[5]

Nasuprot hiperglobalistima, *skeptici* smatraju da je ideja globalizacije preuveličana, jer svetska trgovina nije dovoljno integrisana (najveći deo svetske trgovine se odvija u okviru tri regiona: Evrope, Severne Amerike i Azije sa Pacifikom). Shodno tome, skeptici smatraju da nacionalne vlade i dalje predstavljaju glavne aktere u regulisanju i

u koordinisanju ekonomskih aktivnosti.^[5]

Za razliku od ova dva viđenja globalizacije, *shvatanje transformacionista* najbliže odgovara savremenim tokovima razvoja svetskog društva. Oni uviđaju dvosmerni karakter procesa globalizacije (protoka slika, informacija i uticaja). Prema njima, iako se globalni svetski poredak transformiše, stariji obrasci ponašanja i delanja opstaju. Tako, vlade zadržavaju još uvek dobar deo svoje moći, bez obzira na sve veću međuzavisnost. Transformacije, prema njima, nisu ograničene samo na ekonomiju, već su prisutne i u politici, kulturi i ličnom životu.^[5]

5. ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog može se zaključiti da je globalizacija modernosti po svemu veoma složen i protivrečan razvojni proces. Protivrečnosti

globalizacije su naročito izražene u kulturnoj sferi, ali ni u ekonomskoj, političkoj i pravnoj one nisu male.

Danas se kao realne razvojne tendencije i protivrečne alternative pojavljuju nametnuta *monocentrističnost*, ili *koordinirana policentrističnost*. Prvi pojam može se objasniti kao onaj koji potire nacionalni identitet i svaku drugu posebnost, a drugi omogućuje kulturni pluralizam, kao oblik slobodne komunikacije različitih nacionalnih kultura. Nijedna nauka, pa ni sociologija, ne može precizno da prognozira kojim će putem ovaj naš svet poći i dokle će na tom putu stići. Međutim, nešto se, ipak, pouzdano može reći: (1) *monocentrističnost* vodi svet u novi totalitarizam, (2) *policentrističnost* vodi svet u novu, višu fazu razvoja civilizacije, u kojoj ima mesta za sve ljude i njihove nacionalne kulture.

U sadašnjim uslovima, može se zaključiti, manje dolaze do izražaja pozitivne, a više negativne dimenzije globalizacije. To se naročito manifestuje

na planu produbljivanja jaza između razvijenih i nerazvijenih zemalja, što vodi ka stvaranju „svetskog društva rizika“. U takvim okolnostima mnoge zemlje, kojima je najviše potrebna korist od globalizacije, u opasnosti su da budu potpuno marginalizovane. Shodno tome, globalizacija izbacuje na površinu mnoga pitanja, poput: da li se ovde radi o postepenom ostvarivanju ekonomskog blagostanja ili je reč o globalizaciji siromaštva; da li globalizacija vodi međusobnom obogaćivanju ili poništavanju kultura; da li se globalizacija kreće ka globalnoj demokratiji ili autoritarnoj svetskoj državi; da li se globalizacija kreće ka miru ili ratu; da li se ona kreće ka očuvanju prirode ili njenom razaranju i ekološkoj katastrofi i dr. Na sva ova pitanja savremeni teoretičari godinama pokušavaju da daju konkretne odgovore i na što bolji način stvore opšteprihvatljivu definiciju ovog krajnje protivrečnog fenomena.

GLOBALIZATION – TWO SIDES OF MODERN SOCIETY

Dušan Bogdanović, Milovan Vuković

University of Belgrade, Technical Faculty in Bor

Abstract

The process of globalization is highly dependent on the development of science and education but it also simultaneously affects them. New information technology, without which modern learning, business, and communications in general are inconceivable, is especially significant. This paper presents the major changes in the domain of economics, politics, and power of some multinational companies and countries on a global scale. It describes the most important consequences of globalization, such as growth of economic and other inequalities, poverty, unemployment, and increased interdependence of economies, cultures, and societies in general.

Keywords: globalization, economy, politics, culture, information technologies.

LITERATURA / REFERENCES

[1] Enciklopedija Vikipedija (2014): *Globalizacija* [Internet], www.wikipedia.org, pristupljeno 6.3.2015.

[2] Mitrović, M., Petrović, S. (1992): *Sociologija*, ZUNS, Beograd, p. 117, 123, 126

[3] Miljević, I. M. (2012): *Etička dimenzija globalizacije* [Power Point prezentacija], Univerzitet Singidunum, Beograd, p. 9

[4] Enciklopedija Vikipedija (2014): *Istorijski koreni globalizacije* [Internet], www.wikipedia.org, pristupljeno 6.3.2015.

[5] Vuković, M., Vuković, A. (2009): *Sociologija*, Tehnički fakultet u Boru, Bor, p. 30, 31

[6] Vidaković, M. (2008): *Sociologija*, CEKOM- books, Novi Sad, p. 291, 295

[7] Malagurski, B. (2011): *Težina lanaca* [FILM], Malagurski Cinema Production, Beograd

[8] Gidens, E. (1998): *Posledice modernosti*, Filip Višnjić, Beograd, p. 36

[9] Darendorf, R. (1994/12): *U močvari kulturnog pluralizma*, Prosveta, Beograd, p. 125

[10] Vuletić, V. (2009): *Globalizacija*, Zavod za udžbenike, Beograd, p. 5